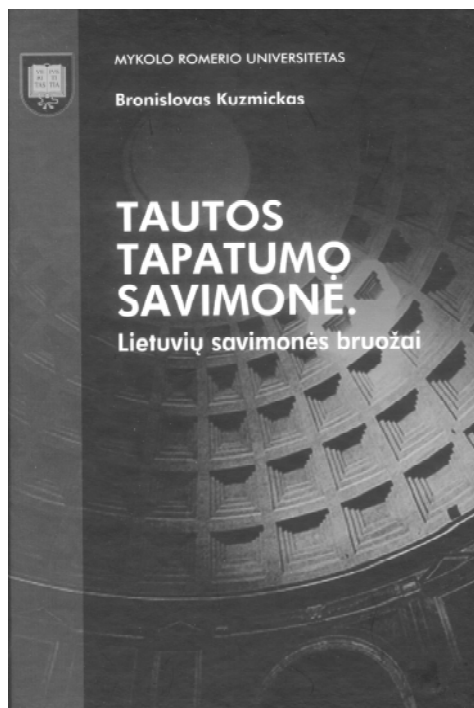

Bronislovas Kuzmickas
TAUTOS TAPATUMO SĄMONĖ.
LIETUVIŲ SAVIMONĖS BRUOŽAI

Vilnius: Mykolo Romerio universiteto
Leidybos centras, 2009.
ISBN 978-9955-19-123-0

MONOGRAFIJA APIE TAUTINĮ TAPATUMĄ IR LIETUVIŲ SAVIMONĖS BRUOŽUS

Monograph on national identity
and the traits of Lithuanian self-consciousness

SUMMARY

The author of „The self-consciousness of national identity. The traits of the Lithuanian self-consciousness“ Prof. Habil. Dr. Bronislovas Kuzmickas focus on the problems of individual, national and cultural identities in the context of the European integration and globalization. The author considers modern challenges and threats for the continuity of Lithuanian identity as well as importance of philosophical self-reflection and the restoration of identities by sound personality and community relations.

SANTRAUKA

Monografijos *Tautos tapatumo sąmonė. Lietuvių savimonės bruožai* autorius prof. habil. dr. Bronislovas Kuzmickas nagrinėja lietuviškojo tapatumo bei savimonės problemas Europos integracijos ir globalizacijos akivaizdoje. Atkreipdamas dėmesį į moderniojo laikotarpio grėsmes, autorius akcentuoja filosofinės refleksijos, o taip pat ir pozityvių individų, bendruomenių bei valstybės ryšių svarbą tautos tapatumo savikūrai.

RAKTAŽODŽIAI: tautos tapatumas, tautos tapatumo sąmonė, visuomenė, vertybės.

KEY WORDS: national identity, self-consciousness of national identity, society, values.

Pastaraisiais metais sulaukėme keleto reikšmingų knygų, aptariančių lietuviškojo tapatumo ir tautinės savimonės problemas. Viena jų – profesoriaus Bronislovo Kuzmicko monografija *Tautos tapatumo savimonė. Lietuvių savimonės bruožai* (Mykolo Romerio Universitetas, 2009; 1-mas leidimas 2007 m.), pasižyminti nuosekliu akademišku stiliumi ir kompleksiniu požiūriu į nagrinėjamus klausimus. Išties džiugina naujo šios knygos tiražo pasirodymas, o kartu ir akivaizdus tokių veikalų poreikis, liudijantis Lietuvos visuomenės domėjimąsi tautinės savasties problemomis ir ryžtą stiprinti savo šalies pozicijas globalėjančiame pasaulyje.

2006 m. publikuotos kolektyvinės studijos apie lietuvių tautinį tapatumą autoriai atkreipė dėmesį, kad „tautinis tapatumas yra labai trapus dalykas, kad jo lengvai gali nelikti piliečiams praradus tikėjimą jo prasmingumu“¹, o dauguma Lietuvos kultūrinio, politinio ir socialinio gyvenimo apraiškų kelia pagrįstą nerimą bei skatina veikiau pesimistiškai nei optimistiškai vertinti lietuvių tautos perspektyvas. Panašias išvadas padarė ir Pilietinės visuomenės instituto bendradarbiai, 2007 m. publikuotoje studijoje apie Lietuvos tautos būklę ir raidą skatindami tiksliau identifikuoti dabarties grėsmes tautai ir valstybei bei ieškoti atsakymų į klausimus, „kaip Lietuva galėtų išsaugoti savarankiškumą ir toliau kūrybingai plėtoti tapatybę, saugoti ir aktualinti kultūrinį ir politinį paveldą ir pritaikyti savo reikmėms globaliosios kultūros įtakas, kaip sugebėtų neprarasti vertybinio potencia-

lo ir puoselėtų lietuviškąjį etinį kodą pasikeitusiomis sąlygomis“².

Ši pakartotinai išleista prof. B. Kuzmicko knyga iš esmės skirta moderniojo laikotarpio lietuvių tautos „buvimo savimi“ bei „kitimo išliekant savimi“ refleksijai. Monografijoje sukonzentruoti žymių kultūrologų, literatų, mitologų, politologų, filosofų ir kitų mąstytojų taiklūs pastebėjimai apie tautų savimonės raidos bendruosius dėsningumus ir lietuvių tautos unikalius bruožus. Svarbiausi tautinio tapatumo elementai – pati tauta, jos kalba, gamta, religija, žemė, dvasinė ir materialinė kultūra. Autorius pabrėžia, kad tautai nepakanka tiesiog „būti“ nesvarstant ir nevertinant, nes „visaverčiu laikytinas tik sąmoningas, tai yra save patį apmąstantis ir vertinantis tapatumas“³. Be to, tautos tapatumas yra laikiškas fenomenas, jis turi praeitį, dabartį, ateitį. Nebūtų prasmės kalbėti apie istorijos neturinčios žmonių bendrijos taptumą, net negalėtume jos pavadinti bendrija. Bendrumas atsiranda siekiant bendrų tikslų, atrandant konsensusą ir laisvai pasirenkant tam tikrą raidos kelią. Bet kurios tautinės bendrijos tapatumo poreikis yra natūralus, kaip ir kiekvieno individo siekis pačiam pasirinkti vertybes, būti „pačiu savimi“, gyventi „savo gyvenimą“, „neišduoti savojo aš“.

Taigi kas užkoduoja lietuviškoje tapatybėje? Kuo, per ką ji pasireiškia? Kiek mūsų tapatybė yra unikalus paveldas, vertas saugojimo ir tęstinumo, ir kiek tapatybė tėra atsitiktinė savitumų samplaika, menkai reikšminga pragmatinių interesų ir spartaus progreso fone? Ar „neišsivaikščios“ Lietuva, ar atsilauks prieš

Europos integracijos ir globalizacijos tendencijas? Atsakymų į šiuos klausimus dažniausiai ieškoma tautos istorijoje, kalboje, tautosakoje, papročiuose, teisinėje sąrangoje. Profesoriaus B. Kuzmicko monografijos pirmuose skyriuose glaustai aptariami bendrieji individualaus bei tautinio tapatumo aspektai, tautinio sąmoningumo reikšmė skiriant natūralų ir teisėtą egzistencinį rūpestį savimi nuo atviros tautinės nepakantos, ksenofobijos ir kitų pačiai tautai žalingų egocentriškojo nacionalizmo apraiškų. Sprendžiama tautinės kultūros savaiminio vertingumo ir savitiksliskumo problema, nepamirštant, kad bendrai žmonija juda kultūrų vienodėjimo kryptimi ir kiekviena tautinė kultūra išreiškia tas pačias bendrąsias žmonijos vertybes, tik „gyvas“, unikaliai konfigūruotas ir savitai įgyvendinamas.

Svarstant nedidelės tautos tapatumo problemas neįmanoma ignoruoti ir tautos išnykimo grėsmių, kurias gali sukelti įvairios plataus masto permainos – nuo okupacijos priespaudos ir tiesioginio tautos naikinimo iki asimiliacijos, nutautėjimo „susiliejimo per suklestėjimą“ būdu. Nepritardamas postmoderniojo reliatyvizmo pozicijoms, autorius akcentuoja vertybinės orientacijos ir tautai tinkamo istorinio kelio pasirinkimo svarbą lemtingais momentais. Juk totalitarizmo studijos akivaizdžiai parodo, kokias tragiškas pasekmes gali turėti pasitikėjimas apgaulingais populistiniais pažadais, netikrų vadų išsirinkimas, nekritiškas mąstymas ir pasukimas moraliniu bei politiniu klystkeliu.

O Lietuvos žmonėms apmąstyti tikrai yra ką – tai Baltų genčių ir Lietuvos

Didžiosios Kunigaikštystės raidos kontroversijos, sudėtingi santykiai su kaimyninėmis valstybėmis, tautų ir kalbų maišymasis, okupacijos ir išsilaisvinimo kovos. Taip pat lenkinimo, vokietinimo, rusinimo patirtis, radikalūs politinio gyvenimo virsmai ir galiausiai naujieji politiniai, moraliniai, ekonominiai, socialiniai ir kiti iššūkiai Europos Sąjungos kontekste. Tyrinėtojai vienu balsu tvirtina, kad lietuvių tauta dar vis dorojasi su sovietinės okupacijos laikotarpio pasekmėmis – tuo metu tapo įprasta veidmainiauti, prisitaikyti, imituoti valdžios direktyvų vykdymą, o taip pat įsigalėjo ir korupcinio pobūdžio ryšiai, abejingumas pilietinėms ir moralinėms vertybėms, tautiškumui. Stereotipinis mąstymas, negatyvizmas, visuomeninis pasyvumas ir atomizuota visuomenė – greičiausiai taip pat totalitarinės praeities paveldas, lemiantis mūsų kaip *post* visuomenės būseną. Lietuvos padėtis šiuo atžvilgiu nėra išskirtinė, juk ir kaimyninės tautos praėjusio šimtmečio sukrėtimų buvo ilgam išmuštos iš vėžių ir skausmingai tebeieško naujos savasties.

Ar esama vilties ženklų, kad žengiamoje į *ante* būseną ir įsitvirtiname Europos šalių bendrijoje kaip laisva ir save apsprendžianti tauta? Autorius atkreipia dėmesį, kad brandžiai tautos tapatumo savimonei būdinga tam tikra pagrindinė idėja, įprasminanti, sujungianti praeitį su ateities vizija, ir kartu klausia, ar lietuviai tokią idėją turi? Ar ne per daug Lietuvos visuomenės gyvenime negatyvizmo, ar ne per daug nesėkmių ir skausmo akcentų? Juk sveika visuomenė, susidurdama su neišvengiamais gyvenimo sunkumais

ir prieštaravimais, siekia jai reikšmingų vertybių, o ne vien tik eina „paskui faktus“, – teigia B. Kuzmickas monografijos išvadose. „Gyvybinga ir kūrybinga savimonė nėra perdėm empiriška... Priešingai, tokia savimonė „užbėga“ į priekį ir brėžia ateities perspektyvą atsižvelgdama į vertybių horizontą, todėl negatyviz-

mas neturėtų vyrauti bent jau viešojoje nuomonėje. Negatyvizmas nyksta atsikuriant teigiamoms emocinėms individų ir bendruomenių, piliečių ir valstybės, išvykusiųjų ir pasiliekančiųjų jungtims. Tautinio tapatumo tęstinumas, kaip ir atgimimo laikais, įmanomas tik iš teigiamų nuostatų kylant savikūros impulsams.“⁴

Literatūra ir nuorodos

¹ Alvydas Jokubaitis. Kokia Nepriklausomybės prasmė? // Lietuva globalėjančiame pasaulyje. – Vilnius: Logos, 2006, p. 293.

² *Lietuvos tauta: būklė ir perspektyvos*. – Vilnius: Versus aureus leidykla, 2007, p. 415.

³ Bronislovas Kuzmickas. *Tautos tapatumo savimonė. Lietuvių savimonės bruožai: monografija*. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 17.

⁴ Ten pat, p. 224.